

พุทธจริยศาสตร์กับการพัฒนาอาชีพเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต*

BUDDHIST ETHICS AND CAREER DEVELOPMENT

FOR LIFELONG LEARNING

ผกาพันธ์ อินตะแก้ว

Phakapun Intagaew

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Ramkhamhaeng University, Thailand

E-mail: intakaew1967@gmail.com

บทคัดย่อ

พุทธจริยศาสตร์ที่มีต่อการพัฒนาอาชีพเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต ในที่นี้เราจะศึกษาประมวลท่าทีของพุทธศาสนาที่ได้จากคำสอนที่เป็นจุดยืนของพุทธศาสนาเอง โดยนำท่าทีดังกล่าวนี้มาประมวลเป็นทฤษฎีที่มีต่อพุทธจริยศาสตร์ปัจจุบัน และผลที่ได้จากวิธีการดังกล่าวนี้จะถือว่าการเปรียบเทียบระหว่างพุทธจริยศาสตร์การพัฒนาอาชีพเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตไปในตัวด้วย

พุทธจริยศาสตร์ที่จะนำมาศึกษาร่วมกับการพัฒนาอาชีพเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต คือ หลักพุทธจริยศาสตร์ ได้แก่ เบญจศีล เบญจธรรม และอริยมรรคมีองค์ 8 โวหาท 3 ไตรสิกขา 3 สมชีวิตรรม 4 กุลจักริฎฐิติธรรม 4 เวสาร์ชชกรณธรรม 5 โดยนำมาจัดการจัดการศึกษาที่ยึดหลักการพัฒนาอาชีพคือ การศึกษาการพัฒนาอาชีพสำหรับเยาวชน และประชาชน ซึ่งเป็นการศึกษาที่ผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

คำสำคัญ: พุทธจริยศาสตร์, การพัฒนาอาชีพ, การศึกษาตลอดชีวิต

Abstract

Buddhist ethics for improving a career in lifelong learning. In this context, we would study and compile the Buddhism's attitude from teachings of Buddha that is the main purpose of Buddhism by taking the information collected from the attitude to compile to the point of view in current Buddhist ethics and that result from this method would be considered as a comparison between Buddhist ethics and career development in lifelong learning.

---

* Received 1 December 2019; Revised 22 December 2019; Accepted 31 December 2019

Buddhist ethics would be studied together with career development in lifelong learning is the Buddhist ethics, namely, Benjasiri Bencharath and Arimkha, with 6 virtues and moral principles, namely, sermons, 3 triksikham, 3 Somchee Witham 4, Kulchir at Thititham 4 Wasedat chakonhamtham 5 by organizing the study based on the principles of career development. There are education and career development for youth and people, which is a study that combines the formal education system, and informal education to be able to improve the quality of life across the lifespan.

Keywords: Buddhist Ethics, Career Development, Lifelong Learning

บทนำ

พุทธจริยศาสตร์ นั้นเป็นหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม ซึ่งท่านผู้รู้มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ได้ทรงวางไว้ เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ ตั้งแต่พื้นฐานเบื้องต้น ท่ามกลาง และระดับสูง เพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตอันดีงามตามอุดมคติเท่าที่มนุษย์จะขึ้นให้ถึงได้ ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีสติปัญญา มีความสุขอันสมบูรณ์ที่สุด

ส่วนการเรียนรู้ตลอดชีวิตหมายถึง การศึกษาผู้ใหญ่ (Adult Education) เท่านั้น แต่ยังคงครอบคลุมการเรียนรู้ทุกรูปแบบตลอดช่วงชีวิตอีกด้วยในทางพระพุทธศาสนานั้น การพัฒนาชีวิตอย่างถูกต้องก็คือการทำให้ชีวิตดำเนินไปในวิถีที่ถูกต้องที่จะนำเข้าสู่จุดมุ่งหมายอย่างที่ได้กล่าวแล้ว วิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงามนั้นเราเรียกกันว่า มรรค ซึ่งเป็นศัพท์เฉพาะ มรรค คือ วิถีชีวิตที่ถูกต้อง ดีงาม ซึ่งนำไปสู่จุดมุ่งหมายได้ มรรคนั้นเป็นของคู่กันกับหลักการอีกอย่างหนึ่งคือ สิกขา มรรคนั้นเป็นวิถีชีวิตที่ดีงาม “ดังที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยูร ธมฺมปญฺโญ) ได้เขียนไว้ในหนังสือธรรมกับการพัฒนาชีวิต ว่า ธรรมจะมาช่วยในการทำให้ชีวิตให้เจริญงอกงามเข้าสู่จุดมุ่งหมายนั้นได้อย่างไร อยากรู้ดีเมื่อพูดอย่างนี้ก็ทำให้มีข้อที่น่าแคลงใจหน่อยหนึ่ง คือ ทำให้เกิดความรู้สึกว่า ธรรมก็เป็นอย่างหนึ่ง การพัฒนาชีวิตก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง กลายเป็นว่า ธรรมนั้นเป็นอะไรอย่างหนึ่งที่ดีงาม เป็นเครื่องมือหรือของข้างนอกที่จะนำมาใช้เพื่อดำเนินการพัฒนาชีวิต แต่ถ้ามองกันให้ลึกซึ้งแล้ว ความจริงนั้นธรรมไม่ใช่เรื่องต่างหากจากการพัฒนาชีวิต เพราะว่าการพัฒนาชีวิตให้ดำเนินไปอย่างถูกต้องนั้นแหละเป็นธรรมอยู่ในตัว เมื่อใดเรามีการพัฒนาชีวิต เมื่อนั้นเราก็มีการปฏิบัติสิ่งที่เรียกว่าธรรม เราอาจจะพูดได้ว่า การปฏิบัติธรรมก็คือการพัฒนาชีวิต หรือการพัฒนาชีวิตก็คือการปฏิบัติธรรม เพราะฉะนั้น การพัฒนาชีวิตจึงนำเอาธรรมมาใช้อยู่แล้ว หรือเป็นตัวการปฏิบัติธรรมนั่นเอง”บทความชิ้นนี้นำเสนอความหมายเชิงนโยบายที่ตรงประเด็นของแนวคิด “พุทธจริยศาสตร์กับการพัฒนาอาชีพเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต” (มติชนออนไลน์, 2562)

ความหมายพุทธจริยศาสตร์

พุทธจริยศาสตร์ หมายถึง ศาสตร์ที่ว่าด้วยจริยศาสตร์ในทางพุทธศาสนา คือ เกณฑ์การตัดสินความดีความชั่ว หรือเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยเจตนาเป็นตัวบ่งชี้ถึงการกระทำทุกอย่าง ดังพุทธพจน์ว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ ถ้าคนมีใจดี ก็จะทำดี หรือทำดีตามไปด้วย เพราะความดีนั้น สุขย่อมติดตามเขาไป เหมือนเงาติดตามตัวเขาไป” คำว่า จริยธรรมและจริยศาสตร์ ด้วยว่าหมายถึงอะไร ซึ่งมีความสอดคล้องกันโดยตรง จริยธรรม (Ethics) ในความหมาย มาจากคำ 2 คำ คือ จริย หมายถึง ความประพฤติ ธรรม หมายถึง ความดี หลักคำสอนทางศาสนา หลักปฏิบัติ

ดังนั้น จริย + ธรรม = จริยธรรม หมายถึง หลักความประพฤติหรือแนวทางแบบอย่างของความประพฤติ

ตามแนวพุทธปรัชญาหรือพุทธจริยาที่พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2544) ได้กล่าวไว้ว่าจริยศาสตร์หรือจริยธรรมมาจากคำว่า พรหมจรรย์ คือความบริสุทธิ์สะอาด และนักปราชญ์ได้แปลว่า จริยศาสตร์ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายว่า เป็นปรัชญาสาขาหนึ่งที่ว่าด้วยความประพฤติและการครองชีวิต ว่าอะไรดี อะไรชั่ว อะไรถูก อะไรควร อะไรไม่ควร

สรุปพุทธจริยศาสตร์นั้น เป็นเรื่องที่ว่าด้วยคุณค่าของการกระทำที่มีค่าในระดับโลกียธรรมคือเป็นเป้าหมายของชีวิตมนุษย์ในสถานะที่สืบเนื่องอยู่ในโลกแห่งปรากฏการณ์ สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส เป้าหมายของชีวิตในระดับนี้จึงสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา อุดมคติของชีวิตที่วางไว้ได้อย่างถูกต้องตามกฎศีลธรรมแล้ว เพื่อชีวิตที่สมบูรณ์

หลักพุทธจริยศาสตร์

พุทธจริยธรรมขั้นพื้นฐาน เพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม หลักธรรม คือ เบญจศีล เบญจธรรม ได้แก่ เบญจศีล เบญจธรรม คือ ทั้งสองหลักธรรมนี้เป็นธรรมคู่กัน คนที่มีเบญจธรรมจึงจะเป็นผู้มีเบญจศีล ซึ่งหากคนมีศีลและธรรมดังกล่าวแล้ว จะเว้นจากการทำความชั่ว รู้จักควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความดี ไม่เบียดเบียนตนและคนอื่น และประพฤติชอบทางกาย วาจา และใจ จะทำให้อยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ได้แก่

เบญจศีล5	เบญจธรรม5
1. เว้นจากการฆ่าสัตว์	1. มี เมตตากรุณา คือ บุคคลใดที่มีเมตตาอย่าอย่าฆ่า หรือเบียดเบียนสัตว์ ด้วยรู้ว่าทุกชีวิตย่อมมี ความรักตัวกลัวตาย เช่นเดียวกับเรา ทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ 1
2. เว้นจากการลักทรัพย์	2. สัมมาอาชีพ คือ ประกอบอาชีพที่สุจริต มีรายได้ รู้จักใช้จ่าย และที่สำคัญรู้จักคำว่าพอดี และมีหิริโอตตปละ คือ ความละอาย และเกรงกลัวต่อผลของบาป จึงทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ 2
3. เว้นจากการประพฤตินอกใจ	3. ความสำรวมอินทรีย คือ ระมัดระวัง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ทำให้ ความใคร่ในกามคุณ คือ การติดในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ลดน้อยลง เมื่อความสำรวมเกิดขึ้น จึงทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ 3
4. เว้นจากการพูดเท็จ	4. ความซื่อสัตย์ คือ การพูดความจริง เป็นสิ่งที่ทำให้ไม่เกิดการมุสาวาท ทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ 4
5. เว้นจากการดื่มสุราเมรัย	5. สติ คือ การรู้สึกตัว ซึ่งเป็นหัวหน้าฝ่ายกุศล ทำให้ชีวิตไม่ประมาท เพราะรู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว ทำให้ไม่เผลอกลัวกับสิ่งที่จะทำให้ชีวิตตกต่ำ เช่น สุราเมื่อคนดื่มกินก็ทำให้มีเมมาและขาดสติ การมีสติจึงทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ 5

พุทธจริยธรรมธรรม คือ จริยธรรม เพื่อพัฒนาคน มีอริยมรรคมีองค์แปดเป็นธรรมทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) คือทางที่นำไปสู่การพ้นทุกข์ ที่พระพุทธรองศาได้ทรงตรัสรู้แล้ว ด้วยปัญญาอันยิ่ง ทำญาณให้เกิด ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบเพื่อความรู้อยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ได้แก่

1. สัมมาทิฐิ ความเห็นถูกต้องตามครรลองครองธรรม เช่น ความรู้เห็นอริยสัจ 4
2. สัมมาสังกัปปะ ความคิดถูกต้อง ไม่พยาบาท ไม่เบียดเบียน
3. สัมมาวาจา เจรจาในสิ่งที่เป็นความจริง ประสานสามัคคีอ่อนหวาน มีประโยชน์
4. สัมมาภังคะ การเว้นจากการกระทำไม่ดี เช่น การฆ่า การเบียดเบียน การลักทรัพย์
5. สัมมาอาชีพะ การเว้นมิจอาชีพทุกรูปแบบ ประกอบอาชีพสุจริต
6. สัมมาวายามะ ทำความเพียร เช่น เพียรระวังอกุศลทุกรูปแบบ เพียรให้กุศลเกิดขึ้น
7. สัมมาสติ ความระลึกชอบ คือ ระลึกแล้วเกิดสติสมบูรณ์ กลายเป็นปัญญา
8. สัมมาสมาธิ การตั้งจิตมั่นในอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่หวั่นไหว ไม่ฟุ้งซ่าน

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2544) เสนอวิธีการที่จะพัฒนาตนไปสู่วิถีชีวิตที่ดีงาม เรียกว่า "รุ่งอรุณแห่งการพัฒนาตน" ไว้ 7 ประการ ดังนี้

1. รู้จักเลือกหาแหล่งความรู้และแบบอย่างที่ดี ได้แก่ การรู้จักใช้สติปัญญาในการวิเคราะห์ พิจารณาในการเลือก เริ่มจากการเลือกคบคนดี เลือกตัวแบบที่ดี เลือกบริบทสื่อและข่าวสารข้อมูลที่มีคุณค่า เรียกว่า ความมีกัลยาณมิตร (กัลยาณมิตรตา)

2. รู้จักจัดระเบียบชีวิต มีการวางแผนและจัดการกิจการงานต่างๆ อย่างมีระบบระเบียบ เรียกว่า ถึงพร้อมด้วยศีล (ศีลสัมปทา)

3. ถึงพร้อมด้วยแรงจูงใจให้สร้างสรรค์ มีความสนใจ มีความพึงพอใจ มีความต้องการจะสร้างสรรค์กิจการงานใหม่ๆ ที่เป็นความดีงามและมีประโยชน์ เรียกว่า ถึงพร้อมด้วยฉันทะ (ฉันทสัมปทา)

4. มีความมุ่งมั่นพัฒนาตนให้เต็มศักยภาพ ผู้มีความเชื่อในตนว่าสามารถจะพัฒนาได้ จะมีความงอกงามถึงที่สุดแห่งความสามารถของตน เรียกว่า ทำให้ตนให้ถึงพร้อม (อัตตสัมปทา)

5. ปรับเจตคติและค่านิยมให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตที่ดีงาม เอื้อต่อการเรียนรู้ ทำให้สติปัญญาออกงามขึ้น เรียกว่า กระทบความเห็นความเข้าใจให้ถึงพร้อม (ทิฏฐิสัมปทา)

6. การมีสติ กระทบหรือรื้อฟื้น ตื่นตัวตลอดเวลา หมายถึง การมีจิตสำนึกแห่งความไม่ประมาท เข้าใจการเปลี่ยนแปลงของชีวิตและสภาพแวดล้อม เห็นคุณค่าของเวลาและใช้เวลาอย่างคุ้มค่า เรียกว่า ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท (อัปมาทสัมปทา)

7. รู้จักแก้ปัญหาและพึ่งตนเอง จัดการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ มีความคิดวิจารณ์ญาณตามเหตุปัจจัยด้วยตนเอง เรียกการคิดแบบนี้ว่าโยนิโสสมนสิการ (โยนิโสสมนสิการสัมปทา)

ขยติลเลเก เค.เอ็น ได้ให้ทัศนะว่า พระพุทธศาสนากล่าวว่า การกระทำที่ถูกต้องและผิตนั้นจะต้องเป็นการกระทำที่เป็นไปอย่างเสรี แต่เป็นเสรีภาพที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับกฎของเหตุผล ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา มีเงื่อนไขที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้การกระทำที่ถูกต้องต่างจากการกระทำที่ผิต นั่นคือแรงจูงใจและความตั้งใจหรือเจตนาที่บุคคลมีต่อการกระทำ (ขยติลเลเก เค.เอ็น, 2532)

สรุปจากการศึกษาหลักพุทธจริยศาสตร์ข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้นช่วยในการพัฒนามนุษย์ในหลาย ๆ ด้าน ตลอดถึงการพัฒนาตนเอง การพัฒนาอาชีพ ซึ่งเป็นการเรียนรู้และการปฏิบัติเพื่อไปสู่ความพอดี หรือการมีดุลยภาพของชีวิต มีความสัมพันธ์อันกลมกลืนระหว่างการดำเนินชีวิตของบุคคล กับสภาพแวดล้อมและมุ่งการกระทำตนให้มีความสุขด้วยตนเอง รู้เท่าทันตนเอง เข้าใจตนเองมากกว่าการพึ่งพาอาศัยวัตถุ จึง

เป็นแนวทางการพัฒนาชีวิตที่ยั่งยืน ส่วนจริยธรรมนั้นเป็นหลักความประพฤติ หรือแนวทางในการปฏิบัติตนที่ควรแก่การยึดถือ ปฏิบัติ เพื่อสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข โดยมีคุณธรรม และศีลธรรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม จึงเปรียบเสมือนการพัฒนาคุณภาพจิตใจ ที่มีอิทธิพลต่อความประพฤติของคน ส่วนคุณธรรมนั้นเป็นสถานะที่อยากให้เราทำอะไรที่เป็นคุณ ศีลธรรม เป็นสถานะที่เราห้ามจิตใจของเราไม่ให้ทำในสิ่งผิด หรือบอกไม่ให้คนอื่นทำ ทั้งคุณธรรม และ ศีลธรรม จึงเป็นตัวกำหนดความประพฤติของเราให้ปฏิบัติในสิ่งที่ถูกที่ควร คือ เป็นตัวกำหนดจริยธรรม จริยธรรมที่เกิดขึ้นจึงเป็นผลมาจากศาสนาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประเพณี และกฎหมาย

แนวคิดการพัฒนาอาชีพเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1. การพัฒนาอาชีพ (Career development) หมายถึง กระบวนการซึ่งองค์การจัดขึ้นเพื่อช่วยเหลือบุคลากรในการจัดการกับอาชีพของตนเอง (David A. DeCenzo, Stephen P. Robbins, 1994) ซึ่งอาจจะได้แก่การประเมินศักยภาพของบุคคล กำหนดเส้นทางอาชีพที่เหมาะสม วางแผน และฝึกอบรม เพื่อส่งเสริมให้บุคลากรมีกรพัฒนาและความก้าวหน้าในงาน

การพัฒนาอาชีพที่ประสบความสำเร็จนั้นจะต้องมีปัจจัยสำคัญคือ การกำหนดเป้าหมายของอาชีพ (Career Goal) ตลอดจนมีการวางแผนทางด้านอาชีพ (Career Planning) เพื่อให้ดำเนินไปตามเส้นทางอาชีพ (Career Path) ที่วางทิศทางไปสู่เป้าหมายไว้ การที่จะดำเนินไปตามแผนที่วางไว้ได้ด้วยดีนั้นย่อมจะต้องมีการบริหารอาชีพ (Career Management) ที่ดีด้วย ซึ่งทุกกระบวนการควรใส่ใจอย่างเกี่ยวเนื่องกันด้วยดี เพื่อที่จะทำให้เส้นทางอาชีพของแต่ละคนก้าวสู่ความสำเร็จนั่นเอง

2. ปัจจัยของการพัฒนาอาชีพ ประกอบไปด้วยหลายปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาอาชีพของแต่ละบุคคล ได้แก่

2.1 ปัจจัยส่วนบุคคล (Personal Factor) คือหน่วยงที่เล็กที่สุดขององค์กร แต่กลับกลายเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดขององค์กรเช่นกัน ปัจจัยส่วนบุคคลนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาอาชีพ และการพัฒนาองค์กรในอนาคต

2.2 ปัจจัยขององค์กร (Organization Factor) ของหน่วยงานหรือองค์กรนั้นๆ ที่เอื้อต่อการพัฒนาอาชีพหรือไม่ หรือสถานการณ์ขององค์กรที่มีผลอย่างไร

2.3 ปัจจัยภายนอกอื่นๆ (Other Factor) ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาอาชีพที่อาจเกิดขึ้นจากปัจจัยภายนอกที่เราไม่ได้สร้างขึ้น หรือควบคุมไม่ได้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อแนวทางการพัฒนาอาชีพให้กับบุคลากรได้เช่นกัน

สรุปการพัฒนาอาชีพจะช่วยให้มีความก้าวหน้าในการทำงานตลอดจนสามารถพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพมากขึ้น ทั้งยังทำให้ชีวิต ความมั่นคงเกิดขึ้นเพราะได้มีการวางแผนพัฒนา

อาชีพที่ดีจะทำให้มีทิศทางในการประกอบอาชีพที่ชัดเจน เห็นเส้นทางอาชีพและอนาคตของตน เพื่อเป็นทิศทางตลอดจนเป้าหมายในการก้าวไปข้างหน้า

3. ความหมายการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) หมายถึง การรับรู้ความรู้ ทักษะและเจตคติตั้งแต่เกิดจนตายจากบุคคลหรือสถาบันใด ๆ โดยสามารถจะเรียนรู้ด้วยวิธีเรียนต่าง ๆ อย่างมีระบบหรือไม่มีระบบโดยต้องใจหรือโดยบังเอิญก็ได้ ทั้งนี้สามารถทำให้บุคคลนั้นเกิดการพัฒนาตนเอง

วิจารณ์ พานิช ได้อธิบายให้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่า การเรียนรู้ ตลอดชีวิต เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล อันเป็นผลมาจากการได้รับความรู้ หรือ ประสบการณ์จากการจัดการศึกษา หรือ กิจกรรมในวิถีที่สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาตั้งแต่เกิดจนตายส่วนการศึกษาตลอดชีวิตเป็นกระบวนการจัดการศึกษาที่ผสมผสานการศึกษาทุกรูปแบบทั้งการศึกษาในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตต้องมีมุมมองแบบองค์รวม (Comprehensive View) ที่ครอบคลุมกิจกรรมการเรียนรู้ทุกด้าน โดยมีเป้าหมายที่จะปรับปรุงความรู้และความสามารถในการแข่งขันของบุคคล ที่ปรารถนาเข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ คุณลักษณะ 4 ประการของแนวคิดการเรียนรู้ (วิจารณ์ พานิช, 2558) ได้แก่

1. มีมุมมองอย่างเป็นระบบ สิ่งนี้คือคุณลักษณะที่พิเศษที่สุดของการเรียนรู้ตลอดชีวิต กรอบแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของอุปสงค์ (Demand) และอุปทาน (Supply) ของโอกาสการเรียนรู้ ที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบที่มีความเชื่อมโยงกัน ซึ่งครอบคลุมวงจรชีวิตทั้งหมด และประกอบด้วยรูปแบบต่าง ๆ ของการเรียนรู้ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

2. มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีการเปลี่ยนจากมุ่งเน้นด้านอุปทาน (Supply) เป็นศูนย์กลาง ในรูปแบบการจัดการศึกษาเชิงสถาบันที่เป็นทางการ ไปสู่ด้านอุปสงค์ (Demand) ที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก

3. มีแรงจูงใจที่จะเรียน ซึ่งเป็นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ที่มีความต่อเนื่องตลอดชีวิต ทั้งนี้ต้องมุ่งเน้นที่จะพัฒนาขีดความสามารถในการเรียนรู้ที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองและการเรียนรู้ที่ตนเองเป็นผู้ชี้แนะ

4. มีวัตถุประสงค์ของนโยบายการศึกษาที่หลากหลาย มุมมองวงจรชีวิตที่ให้ความสำคัญกับเป้าหมายการศึกษาที่หลากหลาย อาทิ การพัฒนาบุคลิกภาพ การพัฒนาความรู้ วัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการจัดลำดับความสำคัญของวัตถุประสงค์เหล่านี้ อาจเปลี่ยนไปในแต่ละช่วงชีวิตของคน ๆ หนึ่ง

4. การจัดการความรู้

ความรู้ (Knowledge) ถือเป็น ทรัพยากรที่มีค่ายิ่งในโลกปัจจุบันจำเป็นต้องจัดให้มีการบริหารจัดการความรู้ อย่างเป็นระบบเพื่อประโยชน์ในการค้นคว้าของประชาชนเพื่อสร้างสังคมแห่งฐานความรู้ ที่เริ่มต้นจากการสะสมความรู้ กระจายความรู้ จัดเก็บความรู้ ส่งถ่าย

ความรู้ ที่เปิดเผยได้ โดยการจัดเก็บ การสัมภาษณ์ การสังเกต หรือการสนับสนุนให้มีการพัฒนา สื่อความรู้ผ่านเทคโนโลยีลักษณะของความรู้ แบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

4.1 ความรู้เฉพาะตัว หรือความรู้ ที่ฝังอยู่ในตัวคน (tacit knowledge) เป็น ความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ หรือ สัญชาตญาณของแต่ละบุคคลในการทำ ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ เป็นความรู้ ที่ไม่สามารถบอกเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย เช่น ทักษะในการ ทำงานงานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์หรือการคิดเชิงสร้างสรรค์ เรียกว่าเป็นความรู้แบบ นามธรรม

4.2 ความรู้ทั่วไป หรือความรู้ชัดแจ้ง (explicit knowledge) เป็นการ รวบรวมถ่ายทอดความรู้โดยผ่านวิธีการต่าง ๆ เช่นการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรทฤษฎี คู่มือ ต่าง ๆ จัดเป็นความรู้แบบรูปธรรม ความรู้ที่มีมากมายและอยู่กระจัดกระจายนี้จำเป็นต้องมีการ จัดการอย่างเป็นระบบเพื่อประโยชน์ในการค้นคว้าและใช้ประโยชน์อย่างหนึ่งอย่างใด

ทรงสนะของสมชาย นำประเสริฐ มีลักษณะที่ใกล้เคียงกันประกอบด้วยการสร้าง ความรู้ การเก็บรวบรวมความรู้ การกระจายความรู้ไปใช้ และนำความรู้ไปใช้ การสร้าง การจัด และเก็บ การเลือกหรือกรอง การกระจาย การใช้ และการติดตามตรวจสอบ การกำหนดความรู้ ที่ต้องการ และการจัดหาความรู้ที่ต้องการ การสร้างพัฒนาความรู้ใหม่ การถ่ายทอดความรู้ การ จัดเก็บความรู้ การนำความรู้มาใช้ (สมชาย นำประเสริฐชัย, 2558)

สรุปจากการศึกษาแนวคิดข้างต้นจะเห็นได้ว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นเรื่องที่จำเป็น สำหรับทุกคน สามารถกระทำได้ทุกช่วงเวลาของชีวิตและการกระทำได้ในทุกสถานที่ ตั้งแต่ เกิดจนตาย เพราะครอบคลุมการศึกษาทุกประเภททุกระดับ มีความเสมอภาพและความเท่า เทียมกันในโอกาสทางการศึกษามีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตและการประกอบ อาชีพ รวมทั้งทักษะของการแสวงหาความรู้หรือมีเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ต่อไป

พุทธจริยศาสตร์กับการพัฒนาอาชีพเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตของคนไทย

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีประวัติความเป็นมาสืบทอดต่อกันมานับนาน มีลักษณะหลาย ประการที่เป็นของตัวเองอย่างเห็นได้ชัด เช่นการเคารพผู้มีอาวุโส ความเกรงอกเกรงใจกัน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ฯลฯ ผู้บริหารควรศึกษาว่าอะไรเป็นส่วนสำคัญที่หล่อหลอมนิสัยของคน ไทยให้มีลักษณะดังกล่าว สิ่งที่หล่อหลอมอุปนิสัยของคนไทยในด้านคุณธรรมจริยธรรม

ศาสนาที่สำคัญและศาสนาประจำชาติไทยคือ พุทธศาสนา ซึ่งเป็นศูนย์รวมของจิตใจ เป็นที่รวมของกิจกรรม พิธีการต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต เป็นแหล่งที่สร้างสรรค์และส่งเสริม ค่านิยมประเพณี ต่าง ๆ ของคนไทย และจากศาสนานี้เองเป็นพื้นฐานของคุณธรรมจริยธรรม และศีลธรรมของคนในด้านต่าง ๆ อันก่อให้เกิดคุณค่าที่สำคัญ 3 ประการ (ประพนอม รอดคำดี และไพฑูริย์ สิ้นลาร์ตัน, 2534)

1. การดำเนินชีวิตแบบทางสายกลาง คนไทยในอดีตนิยมทางสายกลาง ทำสิ่งใดก็ต้องรู้จักประมาณตน นับแต่การทำงาน การติดต่อสัมพันธ์ในวงงาน ความเป็นเพื่อนแม้จะสนิทสนมชิดเชื้อกันดี แต่ก็ต้องไม่สนิทสนมกันเกินไป ความเป็นอิสระของทุกคนยังมีอยู่

2. ความซื่อสัตย์จริงใจ เป็นคุณค่าที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของคนในอดีต คนซื่อสัตย์จริงใจจะได้รับการนับถืออย่างมาก คนคดโกงจะได้รับการประณาม

3. ความผสมผสานกลมกลืนระหว่าง คน สัตว์ สิ่งแวดล้อม คนไทย จะเหมือนคนเอเชียโดยทั่วไปที่สังเกตเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ทั้งทางชีวภาพและทางกายภาพ ศาสนาเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้คนคิดแบบนี้ตามความเชื่อของคนตะวันออกแล้วถือว่าคนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ และคนควรศึกษาธรรมชาติเพื่อความเข้าใจ ชาบซึ่งความสมดุลของธรรมชาติ ไม่ใช่บังคับบัญชาเอาชนะธรรมชาติ

หลักการเพื่อการพัฒนาอาชีพเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต

การพัฒนาอาชีพหรือการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ให้เป็น ผู้เทียบพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจ ในอันที่จะดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขความเจริญ และประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ภายใต้ระเบียบคำสั่งสอนและจุดมุ่งหมายของแต่ละศาสนา ในส่วนของพระพุทธศาสนาได้กำหนดหลักธรรมในการพัฒนาคนที่สำคัญ ได้แก่

กุศลจรรยธรรม 4 คือธรรมสำหรับความมั่นคง	สมชีวิธรรม 4 คือ หลักธรรมของคู่ชีวิต
1. นัฏฐคเวสนา	1. สมศรัทธา
2. ชินณปฏิสังขรณา	2. สมสีลา
3. ปริมิตปานโกชนา	3. สมจาคา
4. อธิปัจจสีลวันตสถาปนา	4. สมปัญญา

โอวาท 3	ไตรสิกขา 3
1. ไม่ที่ความชั่วทั้งปวง	1. ศีล (อธิศีลสิกขา)
2. ทำแต่ความดี	2. สมาธิ (อธิจิตตสิกขา)
3. ทำจิตใจของตนให้สะอาด	3. ปัญญา (อธิปัญญาสิกขา)

เบญจศีล 5	เบญจธรรม 5
1. การละเว้นจากการฆ่า	1. เมตตาและกรุณา
2. การละเว้นจากการถือเอาทรัพย์สินของผู้อื่นที่เจ้าของไม่ได้ให้	2. สัมมาอาชีพะ
3. การละเว้นจากการประพฤติผิดในคูครอง หรือสิ่งของอันเป็นที่รักหวงแหนของผู้อื่น	3. กามสังวร
4. งดเว้นจากการพูดเท็จ พูดโกหก พูดหลอกลวง พูดส่อเสียด พูดยุแหย่ พูดคำหยาบ และพูดเพ้อเจ้อไร้สาระ	4. สัจจะ
	5. สติสัมปชัญญะ

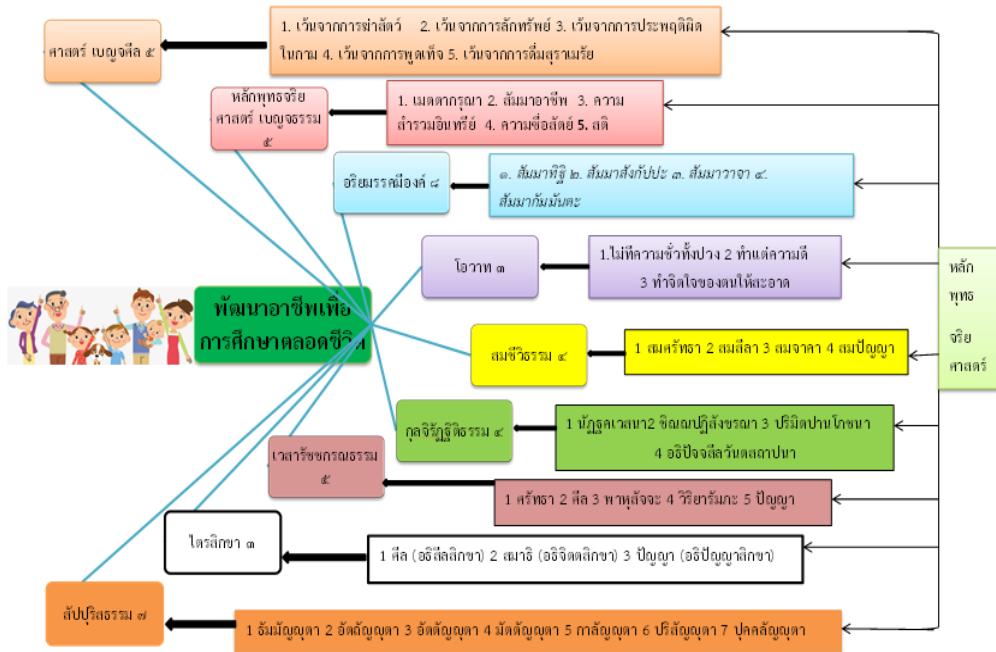
5. ละเว้นจากการดื่ม เสพสิ่งเสพติดและของมีเมาทุกชนิด อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท	
--	--

สัปปุริสธรรม 7	เวสาลีชกษณธรรม 5
1. อัมมัญญาตา	1. ศรัทธา
2. อตถัญญาตา	2. ศील
3. อตตัญญาตา	3. พาหุสัจจะ
4. มัตตัญญาตา	4. วิริยารัมภะ
5. กาลัญญาตา	5. ปัญญา
6. ปริสัจญญาตา	
7. ปุคคัลัญญาตา หรือ ปุคคลปโรปัรญญาตา	

สรุป

การพัฒนาอาชีพเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตนั้น กล่าวคือสังคมต้องมีสมรรถภาพ มีเสรีภาพ ความยุติธรรม ความเมตตากรุณา คนมีความสุข ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติ เศรษฐกิจสมดุล สิ่งแวดล้อมยั่งยืน ประเทศมีความมั่นคง ปรัชญาในการพัฒนาประเทศควรเป็นการพัฒนา “คน” เพื่อให้คนเป็นองค์รวมมีช่วยและมีบทบาทในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชนและสังคมอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และเมื่อเราได้นำหลักพุทธจริยศาสตร์ เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตจึงทำให้บุคคลที่ถูกพัฒนานั้นได้มีชีวิตที่ยั่งยืน

และที่สำคัญที่เนื่องจากการเรียนรู้ตลอดชีวิตเกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวนมาก นอกจากกระทรวงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องแล้ว ผู้เรียนและครอบครัวของเขา สถาบันการศึกษา และภาคสังคมต่าง ๆ การประสานงานในการพัฒนานโยบายและนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นสิ่งจำเป็นต่อความสำเร็จ จากการศึกษาหลายเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดูแลให้การศึกษาแก่เด็กเล็กชี้ให้เห็นความสำคัญต่อการประสานนโยบายการศึกษา สาธารณสุข สังคมและครอบครัว เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กทุกคนสามารถเข้าถึงบริการด้านการศึกษา และสุขภาพที่มีคุณภาพ นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นปฏิสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดของนโยบายการศึกษา การอบรม ตลาดแรงงาน และสังคม เพื่อตอบสนองความต้องการการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ รวมถึงประสบการณ์ที่ประเทศต่าง ๆ พยายามรับมือกับความท้าทายในด้านการประสานงาน: ระหว่างกระทรวงต่าง ๆ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ต้องทำงานร่วมกัน ระหว่างลูกจ้างแรงงาน สหภาพแรงงานและองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานโยบายระดับชาติ รวมถึงองค์กรท้องถิ่นที่เป็นผู้ให้บริการ ระหว่างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนานโยบายท้องถิ่นและโครงการปฏิบัติต่าง ๆ ผู้เขียนได้สรุปองค์ความรู้ได้ ดังนี้

ข้อเสนอแนะ

บทความนี้ จะมีการพัฒนาเพื่อต่อยอดในการพัฒนาเยาวชนให้มีการดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุขต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ชยติลเลเก เค เอ็น. (2532). *จริยศาสตร์แนวพุทธ*. กรุงเทพมหานคร: สภาการศึกษาหมามกุฏราชวิทยาลัย.

ประนอม รอดคำดี และไพฑูรย์ สีนลารัตน์. (2534). *ความรู้คู่คุณธรรม : รวมบทความเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมและการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2544). *พุทธวิธีในการสอน*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.

มติชนออนไลน์. (2562). *รุ่งอรุณของการศึกษาไทย : ธรรมทัศน์ของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต)*. เรียกใช้เมื่อ 25 มิถุนายน 2562 จาก https://www.matichon.co.th/columnists/news_1517457

- วิจารณ์ พาณิช. (2558). วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ ในศตวรรษที่ 21. *วารสารนวัตกรรมการเรียนรู้*, 1(2), 3-14.
- สมชาย นำประเสริฐชัย. (2558). *การจัดการความรู้ : Knowledge Management*. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- David A. DeCenzo, Stephen P. Robbins. (1994). *Human Resource Management, Study Guide: Concepts and Practices*. New Jersey: Wiley.